

HET DISTRICT ITURI IN DE DR CONGO

Inleiding tot het conflict in het district Ituri (1999-2004):

In de periode van 1999 tot 2004 woedde in het Ituri-district, dat relatief gespaard was gebleven tijdens de Tweede Congo-oorlog, wat de inwoners zelf een «stammenoorlog» noemen. Bij deze confrontaties stonden de Lendu's en de Hema's lijnrecht tegenover elkaar – met ondersteuning van buitenlandse troepen. Het conflict zou tussen 1999 en 2003 leiden tot ongeveer 50.000 doden en een half miljoen vluchtelingen.

Algemene gegevens

Land:

Democratische Republiek Congo

Provincie:

Oriental

Hoofdstad:

Bunia

Oppervlakte:

65.658 km² (meer dan twee keer zo groot als België)

Geografische ligging:

Ituri is een district van de Provincie Oriental in het noordoosten van de Democratische Republiek Congo. Het district Ituri ligt op de westelijke oever van het Albertmeer. Het grenst aan twee andere landen (Oeganda en Soedan). De streek bestaat uit hoogvlakten, een uitgebreid tropisch woud en savannes.

Bevolking:

Geschat op 6,5 miljoen inwoners in 2009¹. De bevolking bestaat uit 18 verschillende etnische groepen, waarvan de belangrijkste de Alur, de Lendu, de Lugbara, de Hema en de Wabira zijn.

Officiële taal:

Frans

Plaatselijke voertalen:

Kiswahili, Alur, Lingala

Natuurlijke rijkdommen:

Het district Ituri is rijk aan goud, met onder meer de mijn van Kilo-Moto, maar ook aan producten uit de landbouw en de nomadische veeteelt, hout, koffie en wellicht ook aardolie.

¹ Zie *Les conflits fonciers en Ituri, de l'imposition à la consolidation de la paix*, RCN Justice & Démocratie, september 2009, p. 15.

DE OORZAKEN VAN HET CONFLICT

Het conflict in het district Ituri is toe te schrijven aan de ongelijke toegang tot grond, het politieke leven, de economische wereld en het onderwijs. De explosie van gewelddaden in de periode van 1999 tot 2004 werd door meerdere factoren veroorzaakt.

Oplaaien van etnische spanningen en problemen in verband met grondbezit:

Zowel tijdens de koloniale periode als onder Mobutu werd de Hema-bevolking bevoordeeld op het vlak van onderwijs en toegang tot verschillende rijkdommen.

Tijdens de kolonisatieperiode bestond de strategie van het bestuur er immers in om bepaalde groepen ten nadele van anderen voor te trekken en mythes in verband met inferioriteit en superioriteit te verspreiden om op die manier de gekoloniseerde volkeren beter te verdelen en te overheersen. In Ituri werd de herdersbevolking van de Hema's bestempeld als superieur. Zij werden door de kolonisten voorgetrokken ten nadele van de landbouwbevolking van de Lendu's, die als een inferieure bevolkingsgroep werden bestempeld. De Hema's kregen daardoor als eerste toegang tot onderwijs, konden als eersten in het koloniale bestuur en in de bedrijven werken, terwijl de Lendu's zich tevreden moesten stellen met ondergeschikte posten en arbeidersplaatsen in die bedrijven. Door dit beleid liepen de spanningen tussen de twee gemeenschappen op en kwam een etnische ideologie tot ontwikkeling, die vervolgens door de politici werd uitgespeeld. De overheersing van de ene bevolkingsgroep over de andere leidde in 1911, 1921, 1975, 1982 en 1994 tot regelmatige opstanden door de Lendu's. Toch bleven deze conflicten steeds beperkt tot het lokale niveau en waren de confrontaties niet al te gewelddadig.

Tijdens de periode van Mobutu en in het kader van de zairisering van de economie rond 1974 moesten heel wat Belgen hun plaatselijke bedrijven verlaten. De Hema's, die beter opgeleid waren en die dichter bij de macht stonden, konden vrij gemakkelijk de landbouwbedrijven overnemen door de eigendommen officieel te laten registreren en de plaatselijke overheidsdiensten om te kopen². De Lendu's, die veel minder vertrouwd waren met de procedures om eigendommen te registreren en die niet over de nodige financiële middelen beschikten, slaagden er niet in om het onevenwicht in de verdeling van de grondeigendommen te herstellen. Tegen het einde van de Mobutu-periode werden meerdere plaatselijke milities pro-Hema (UPC, PUSIC) of pro-Lendu (FRPI, FNI) opgericht, die na verloop van tijd versterking kregen van andere etnische groepen in het Ituri-district.

Het duurde niet lang of de regio kwam ook onder invloed van het Oegandese leger (UDPF), dat - door met verschillende rivaliserende gewapende groepen samen te werken - de controle verwierf over de zones waar goud werd ontgonnen en over de wapenhandel in de regio.

In de jaren 2000 beschuldigden de Hema's en de Lendu's elkaar van een streven om hun tegenstrevers uit te roeien.

Economische belangen

De toe-eigening van de rijkdommen van het district Ituri ligt dus ook aan de basis van de tegenstelling tussen de Hema's en de Lendu's en de interventie van het Oegandese leger. Net als op andere plaatsen in Afrika is de toegang tot de natuurlijke rijkdommen van essentieel belang. In de goudhandel bijvoorbeeld is het gemakkelijk om in dergelijke no-go-area's de controle over te nemen over de mijnen en van daaruit het goud te verkopen op een onvoldoende gereguleerde wereldmarkt. Net als andere materialen wordt goud in de westerse landen voor verschillende industriële en technologische doeleinden gebruikt. Het is dan ook belangrijk om te begrijpen dat de plaatselijke bevolking slechts een minimaal of zelfs helemaal geen voordeel halen uit de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen.

Demografische druk

In het district Ituri is de bevolkingsdichtheid heel hoog. De belangrijkste natuurlijke rijkdommen van deze streek zijn dan ook de grond en de weiden. De hoge demografische dichtheid zet de oppervlakte aan bebouwbaar land en weiden onder druk.

Gebruik van stammenmilities in het politieke spel

Ook de politieke leiders steunen op de stammenmilities om meer gewicht te krijgen. In 2003 telde het district Ituri minstens zes gewapende groepen en ongeveer 20.000 tot 25.000 rekruten.

² Volgens de Congolese wet wordt een eigendomsrecht dat gedurende twee jaar niet wordt betwist, onbetwistbaar. Bovendien werd het juridische kader na de invoering van de grondwet onder Mobutu in 1973 gewijzigd.

HET CONFLICT, VAN 1999 TOT 2004

In juni 1999 barstte het geweld uiteindelijk los. Hoewel de versies over de oorzaken van het conflict uiteenlopen³, wordt een grondconflict tussen de twee gemeenschappen vaak genoemd als onmiddellijke aanleiding voor het geweld dat de regio de komende vijf jaar zou teisteren. De invoering van een *Commission de Pacification et du Suivi* door de provincieregering in augustus 1999 volstond niet om een eind te maken aan het conflict en de eerste golf van geweld. In augustus 2002 nam het UPC de controle over de stad Bunia, wat tot een nieuwe escalatie van geweld leidde. Het conflict breidde zich ook uit naar de naburige gemeenschappen – onder meer de Wabira en de Alur. Op 5 september 2002 werden ongeveer duizend Hema's en Wabira's in een plaatselijk ziekenhuis afgeslacht. Tijdens die confrontaties werd meermaals met de beschuldigende vinger naar Oeganda gewezen als de verantwoordelijke van een conflict dat het overgangsproces dreigde te destabiliseren dat door de regering in Kinshasa werd gestimuleerd. De westerse autoriteiten hadden al de aanwezigheid van de Oegandese troepen veroordeeld omdat die niet strookte met de akkoorden van Luanda en Sun City, die de snelle terugtrekking van de buitenlandse troepen uit de DRC voorzagen.

Onder die internationale druk trok het Oegandese leger zich in april 2003 snel uit het district Ituri terug, waar het werd vervangen door de blauwhelmen van MONUC (het huidige MONUSCO). Deze internationale aanwezigheid kon echter de confrontaties tussen de Hema's van de UPC en de Lendu's van de FNI/FRPI (bondgenoten van de UPDF) in Bunia van maart tot juni 2003 niet verhinderen. Tijdens die drie maanden veroverden de Lendu- en de Hema-milities achtereenvolgens de stad Bunia, waar ze tot etnische zuiveringen overgingen.

De MONUC, die niet in staat bleek om een eind te maken aan de vijandelijkheden, deed beroep op Europese troepen⁴, waarna de militaire situatie wel kon worden gestabiliseerd en de gevechten tijdelijk konden worden beëindigd. De gevechten voor de controle over de stad maakten toen echter plaats voor aanvallen tegen de MONUC en gewelddaden tegen de burgerbevolking. In februari 2005 leidde dit zelfs tot de dood van 9 blauwhelmen. Pas enkele maanden later, na de ontmanteling van bepaalde gewapende groepen en de arrestatie van enkele van hun leiders zou het district Ituri uit de crisis raken, hoewel het geweld nooit helemaal gestopt is. In het district vinden ook **nu nog regelmatig gewelddadige confrontaties tussen de verschillende gemeenschappen en plaatselijke conflicten over grond** plaats, waardoor er van een terugkeer van een duurzame vrede⁵ nog geen sprake is.

³ De versies van de Lendu's en van de Hema's spreken elkaar tegen (K. Vlaassenroot en T. Raeymakers, *Le conflit en Ituri, L'Afrique des Grands Lacs, Annuaire 2002-2003*, p. 215).

⁴ De Artémis-operatie wordt geleid door de Fransen (tijdelijke multinationale troepen, goedgekeurd door de Veiligheidsraad van de VN).

⁵ Zie het ICG-rapport: *Congo: quatre priorités pour une paix durable en Ituri*, Rapport Afrique nr. 41, mei 2008.

Bronnen

- K. Vlaassenroot en T. Raeymakers, *Le conflit en Ituri, L'Afrique des Grands Lacs, Annuaire 2002-2003*, pp. 208-233.
- T. Vircoulon, *L'Ituri ou la guerre au pluriel*, Afrique contemporaine, 2005/3, n°215, pp. 129-146.
- Kulele Ngampo, *Processus de paix en Ituri. Prévention et gestion post-conflit*, www.chaireunesco.org/pdf/Resume_03.pdf
- Alphonse Maindo Monga Ngonga, *La République démocratique du Congo: un far west ougandais*, Politique africaine, 2003/1, n° 89, pp. 181-192.
- International Crisis Group, *Congo: quatre priorités pour une paix durable en Ituri*, Rapport Afrique °140, 13 mai 2008.
- Human Rights Watch, *Ituri: «Covered in Blood»*, 7 juli 2003, <http://www.hrw.org/reports/2003/07/07/covered-blood>
- RCN Justice & Démocratie, *Les conflits fonciers en Ituri, de l'imposition à la consolidation de la paix*. September 2009, zie: http://www.rcn-ong.be/IMG/pdf/RCN_-_Conflits_fonciers_Ituri_-_nov2009.pdf
- F. Liégeois en T. Vircoulon, *Violences en brousse, le peacebuilding international face aux conflits fonciers*, Nota van de IFRI, februari 2010. <http://www.ifri.org/?page=detail-contribution&id=5934&lang=fr>

